

Organization for Security and Co-operation in Europe

Project

**Effective Criminal Justice System Strategies and Practices
to Combat Gender-based Violence in Eastern Europe**

SITUATIONAL ANALYSIS IN BULGARIA

(Bulgarian Language)

Version 3.0

As revised and adopted by the Steering Committees

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Списък на използваните съкращения	
АМВР	Академия на Министерството на вътрешните работи
АСП	Агенция за социално подпомагане
ВКС	Върховен касационен съд
ВСС	Висш съдебен съвет
ГДНП	Главна дирекция „Национална полиция“ към МВР
ДАЗД	Държавна агенция за закрила на детето
ДАНС	Държавна агенция „Национална сигурност“
ДН	Домашно насилие
ДСП	Дирекции „Социално подпомагане“
ЕЗЗ	Европейска заповед за защита
ЗЗД	Закон за задълженията и договорите
ЗЗДН	Закон за защита от домашно насилие
ЗИНЗС	Закон за изпълнение на наказанията и задържането под стража
ЗМБ	Звено „Майка и бебе“
ЗМВР	Закон за Министерство на вътрешните работи
МВР	Министерство на вътрешните работи
МП	Министерство на правосъдието
МС	Министерски съвет
МТСП	Министерство на труда и социалната политика
НБПП	Национално бюро за правна помощ
НИП	Национален институт на правосъдието
НК	Наказателен кодекс
НОП	Насилие, основано на пола
НПК	Наказателно-процесуален кодекс
НПО	Неправителствени организации
НФМ	Норвежки финансов механизъм
ОЗД	Отдел „Закрила на детето“
ПП	Правилник за прилагане
ПРБ	Прокуратура на Република България
РБ	Република България
ЦОП	Център за обществена подкрепа

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Интегрирани политики и събиране на данни

1. Държавата е създавала условия за изпълнението на програми за превенция и защита от домашно насилие и за помощ на пострадалите лица. Със защита са заети и органите на изпълнителната власт и юридически лица. Всяка година МС приема Национална програма за превенция и защита от домашно насилие, а за 2017-2020 г. действа правителствена Национална програма за превенция на насилието и злоупотребата с деца. Работят мултидисциплинарни екипи от експерти на ниво МТСП, АСП, ДАЗД, (МВР), общини и НПО за предприемане на действия при всяка възникнала форма на насилие, в т.ч. и спрямо деца.

Съгласно чл. 3 от ПП на ЗЗДН, министърът на вътрешните работи съвместно с министъра на правосъдието, министъра на труда и социалната политика и министъра на финансите, разработва всяка година проект на Национална програма за превенция и защита от домашно насилие, който внася в МС за приемане. Съгласно чл. 6, ал. 5 от ЗЗДН, програмата се приема до 31 март всяка година.

2. МВР сътрудничи с ангажирани с материята НПО, като при необходимост се изготвят нарочни споразумения за сътрудничество между МВР и съответните организации или други социални партньори. Често на базата на подписани партньорски декларации МВР работи с НПО за реализирането на проекти, насочени към превенция на домашното насилие, обучение на полицейски служители и организиране и провеждане на информационни кампании. Отделно от това, МВР приема собствени и съвместни подзаконовни нормативни актове¹.

3. Координацията на противодействието на ДН и НОП не е централизирана в конкретна служба, агенция или надзорен орган. В МВР например по тези проблеми основно работи ГД „Национална полиция“ (ГДНП) и в частност националният координатор в МВР по въпросите, свързани с домашното насилие.

През 2017 г. междуведомствена работна група към МП предложи да се учреди **Национален съвет за превенция и противодействие на домашното насилие и насилието, основано на пола**, към МС, който да функционира като междуведомствен орган за координация, наблюдение и оценка на изпълнението на политиките и мерките по превенцията и противодействието на ДН и НОП. Институционално решение в този смисъл към момента не е намерено.

4. В България статистическото наблюдение в материята се осъществява децентрализирано. Все още липса единна автоматизирана информационна система, която да кумулира и обработва данни за ДН и НОП, но тази функционалност е част от Единната информационна система за противодействие на престъпността, която е в процес на разработване. Различните институции ползват собствени системи. Така например, в МВР се събират статистически данни за извършени престъпления, като убийства, изнасилвания, блудства, телесни повреди и други форми на насилие, които могат да бъдат основани на пола. МВР, ВСС, МП, ДАЗД използват различни методологии за събиране на данни и различни единици за измерване. Липсва институционален механизъм, чрез който данните, събирани от всички институции, да

¹ Напр. Инструкция за взаимодействие при защита от домашно насилие, съвместно с МТСП от 30.11.2010 г.

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

бъдат обединени. Като орган на съдебната власт, ПРБ поддържа собствена статистика, в която престъпленията, свързани с НОП, не са изведени в самостоятелен критерий, но могат да бъдат идентифицирани за аналитични цели. ПРБ оперира с унифицирана информационна система, в която се отразяват данни за предмета и лицата на всички провеждани наказателни производства за престъпления от общ характер, включително и тези за престъпления, покриващи работната дефиниция по настоящото изследване.

5. Последното проучване е проведено през 2015-2016 г. от фондация „Партньори България“ и „Център за изследване на демокрацията“ по проект „Национално изследване на домашното насилие и насилието, основано на полов признак, и изработване на модел за подкрепа на жертвите на насилие“, финансиран от Норвежкия финансов механизъм 2009-2014 г.²

Превенция

1. Ежегодно различни НПО провеждат подкрепени от институциите информационни кампании, насочени към превенция на ДН. При липса на целево финансиране институциите не провеждат самостоятелни нарочни кампании, но темата се включва в провежданите от тях общи кампании в рамките на компетентността им (напр. кампании за превенция на трафика на хора от Националната и местните комисии за борба с трафика на хора). Най-често участието им е рамките на партньорства с НПО, като в някои случаи информационните кампании на институциите се провеждат като елемент от проектно финансирана дейност с по-широк обхват:

✓ През 2016 г. съгласно решение на Програмния оператор по Програма БГ 12 „Домашно насилие и насилие основано на полов признак“, НФМ 2009-2014 г бяха финансирани и изпълнени проекти по темата „Организиране на кампании, повишаващи обществената чувствителност, със специален фокус върху ромите и други уязвими групи“, Мярка 2 по Програма ВГ 12 на НФМ 2009-2014 г., както следва:

1. От Фондация „Национален алианс за работа с доброволци“ в партньорство със Сдружение „Нов път“, Община Пловдив и Фондация „Стефан Нойков“ - проект „Дом без насилие“;

2. От Женско сдружение „Екатерина Каравелова“ в партньорство със Сдружение „Алтернатива за Дунав“ - проект „Общество без насилие и равни права на всички социални групи“;

3. От Сдружение „Център за образование, култура и екология 21“ с проект „Живот без насилие - информационна кампания за намаляване на ДН чрез повишаване на информираността и знанието сред ромската общност и други уязвими групи“;

4. От Социална фондация „Инди-Рома 97“ в партньорство с Областна администрация – Пловдив - проект „Заедно в служба на обществото - помощ за ромските жени срещу ДН“;

5. От Фондация „Здраве и социално развитие“ с проект „Запази достойнство - кампании за повишаване на информираността за домашно насилие в три големи ромски общности в София и Кюстендил“;

² http://partnersbg.org/ver2/wp-content/uploads/DGBV_PDFS/Analytical%20Report%20EN_web.pdf, http://partnersbg.org/ver2/wp-content/uploads/2016/09/VSM_EN_web.pdf, http://partnersbg.org/ver2/wp-content/uploads/DGBV_PDFS/Policy_Brief_EN_web.pdf

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

6. От Фондация „Център Надя” в партньорство с Национална мрежа на здравните медиатори - проект „*Никой не е защитен от домашното насилие*”.
- ✓ През 2016 г. ГДНП участва в проект „*Подобряване на националната правна рамка в съответствие със стандартите на Съвета на Европа и укрепване на капацитета на компетентните институции, занимаващи се със случаи на домашно насилие и насилие, основано на полов признак*“, финансиран по Програма БГ 12 „Домашно насилие и насилие, основано на полов признак“ на НФМ 2009-2014 г. Бенефициент е МП, а партньори - Съветът на Европа, МВР и МТСП.³
 - ✓ В периода 2015-2017 г. Алиансът за защита от насилие основано на пола съвместно с Регионалния ромски съюз в Бургас и с финансовата подкрепа на НФМ 2009-2014 г. осъществи проект „*Има много начини за справяне с насилието*”, в рамките на който бяха проведени повече от 10 семинара, насочени към повишаване чувствителността на обществото към проблемите, свързани с НОП, както и изследване на НОП с фокус върху ромските общности.⁴

2. Информация за магистратите⁵ и полицейските служители, преминали **начално обучение** по проблеми, свързани с превенцията и противодействието на ДН и НОП през периода 2016-2017 г. се съдържат в таблица 1:

Таблица 1

ПЪРВОНАЧАЛНО ОБУЧЕНИЕ	Превенция и разкриване на насилието	Стандарти на намеса	Равнопоставеност на половете	Нужди и права на жертвите	Превенция на вторичната виктимизация	Междуведомствено сътрудничество
Полицейски служители	540	480	250	420	420	60
Младши прокурори	61	61	61	61	61	61
Младши съдии	55	55	55	55	55	55
Социални работници	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни

3. Обучение по посочените теми е включено в текущата квалификация на магистратите и полицейските служители, осъществявана от НИП и АМВР, както и в обученията на тези целеви групи, организирани от НПО. Таблица 2 представя обобщена информация за разглеждания период.

³ Проектът разшири познанията на полицейските служители в областта на ДН и НОП. Целевите групи бяха магистрати, правни експерти, държавни служители и служители в държавната администрация, социални работници, полицейски служители, НПО, жертви на ДН и НОП. ГДНП изготви 2 бр. наръчници, проведе обучения за общо 56 обучители и 3 семинара за 180 полицейски служители от цялата страна.

⁴ Достъп до материалите по проекта на адрес: <http://www.alliancedv.org/pages/%D0%BE%D0%BF%D0%B8%D1%81%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D0%B5-%D0%BD%D0%B0-%D0%BF%D1%80%D0%BE%D0%B5%D0%BA%D1%82%D0%B0-552>

⁵ Представената информация в таблица 1 се отнася за задължителния 9-месечен курс на първоначално обучение в НИП на кандидатите за младши магистрати.

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Таблица 2

ТЕКУЩО ОБУЧЕНИЕ	Превенция и разкриване на насилието	Стандарти на намеса	Равнопоставеност на половете	Нужди и права на жертвите	Превенция на вторичната виктимизация	Междуведомствено сътрудничество
Полицейски служители	270	320	150	140	140	20
Прокурори	128	128	95	128	27	127
Съдии	193	190	136	190	39	188
Социални работници	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни	Няма данни

Утвърдени са Примерни стандарти и методически указания за работа при случаи на ДН в рамките на социалните услуги на общността⁶.

4. Етичният кодекс на българските медии предвижда предпазливост при оповестяване самоличността на жертви на престъпления, особено на сексуално насилие, както и съобщаване на информация за престъпления със съчувствие и сдържаност, за да не се засилва мъката на пострадалите. Въпреки това медийната практика не винаги ги спазва.

5. Темата, свързана с насилието срещу жените, е включена и в Националната стратегия за насърчаване равнопоставеност на жените и мъжете 2016-2020 г.⁷

Защита и подкрепа

1. Защитата на правата на гражданите се осъществява и чрез информационните сайтове на институциите, които съдържат информация, контакти и препоръки за търсещите закрила⁸.

2. Правни услуги и консултации на жертви на ДН се предоставят активно от НПО; когато те са част от проект, са безплатни, а в останалите случаи се предоставят срещу заплащане. Има разработен Координационен механизъм за помощ и подкрепа на пострадали от ДН, чието приемане се очаква⁹.

3. Справочникът (карта) на организациите, работещи с жертви на ДН, изготвен от Центъра за изследване на демокрацията, е публикуван на неговата интернет страница (www.csd.bg/fileSrc.php?id=22336).

Подкрепа на лица, вкл. деца и техните родители, пострадали от ДН, чрез предоставяне на социални услуги като делегирани от държавата дейности, се осигурява чрез:

- Кризисни центрове - 21 бр.;
- Звена „Майка и бебе“ (ЗМБ) - 9 бр.;
- Центрове за обществена подкрепа (ЦОП) - 111 бр.;
- Центрове за работа с деца на улицата - 15 бр.;

⁶ <http://www.animusassociation.org/wp-content/uploads/2014/03/Standarti.pdf>

⁷ <http://www.strategy.bg/PublicConsultations/View.aspx?lang=bg-BG&Id=2299>.

⁸ <https://www.prb.bg/bg/opkrdzhali/informaciya-za-grazhdani>

⁹ <http://www.animusassociation.org/wp-content/uploads/2014/03/Koordinacionen.pdf>

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

- Центрове за настаняване от семеен тип за деца/младежи без увреждания - 131 бр.

В момента, като делегирани от държавата дейности в страната функционират 18 Кризисни центрове за деца с общ капацитет 196 места, от които заети са 110 места (към 31.12.2016 г. са функционирали 17 Кризисни центрове за деца, с общ капацитет 176 места) и 6 Кризисни центрове за лица с общ капацитет 64 места, от които заети са 44 места (към 31.12.2016 г. са функционирали 5 Кризисни центрове за лица, с общ капацитет 50 места).

ЗМБ предоставя временно настаняване до 6 месеца на бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, насърчава родителската привързаност, подпомага младите майки чрез социално, психологическо и юридическо консултиране и подкрепа. Въпреки че услугата е насочена предимно към бременни жени и майки в риск да изоставят децата си, част от потребителите на социалната услуга са и бременни жени и майки с деца, станали жертви на домашно насилие. Към края на м. август 2018 г. техният брой е 12, с общ капацитет 79 места, от които са заети 34 места (от 31.12.2016 г. броят на ЗМБ остава непроменен, като броят на заетите места е бил 39).

В ЦОП се предоставя специализирана подкрепа на жертви, включително и пострадали от ДН, и се работи по специални програми за психо-социална подкрепа, правна помощ и консултиране. Към края на август 2018 г. ЦОП са 133 с общ капацитет 5248 места (към 31.12.2016 г. са функционирали 121 ЦОП с общ капацитет 4887 места).

4. Националната Гореща телефонна линия за подкрепа и насочване на хора, пострадали от насилие, е 24-часова услуга на Фондация „Асоциация Анимус“. Тя се осъществява с безвъзмездната финансова помощ на МП по договор от 14.02.2018 г. Линията е насочена към пострадали от насилие и експлоатация (вкл. ДН и трафик на хора) жени, мъже, деца и техните близки, на които осигурява помощ, като ги насочва към социални услуги в цялата страна, предоставя информация, свързана с превенция, процедури за достъп до услуги и др.

Към тази телефонна линия се обръщат и близки на пострадали от насилие, представители на НПО, институции, вкл. служители на полицията и на ОЗД, журналисти, учители, лекари и др. професионалисти и доставчици на грижи и услуги, възприели непосредствено увреждания от упражнено насилие. Често пострадалите не са готови да предприемат веднага действия по своята защита, нужно им е време да си изяснят ситуацията и възможните решения, да бъдат изслушани, като анонимността и конфиденциалността на услугата е съществен мотивиращ доверието им фактор. Горещата телефонна линия е много важна част от този процес. Консултантите помагат като:

- изслушват и оказват емоционална подкрепа;
- партнират в процеса на вземане на решение;
- информират и насочват към други служби при необходимост;
- в ситуация на криза, породена от непосредствен инцидент на насилие, консултантите на телефона изготвят план за сигурност и насочват клиента към Кризисния център за жени и деца, пострадали от домашно насилие или друга подходяща служба или програма;
- предоставят и превантивна информация за хора, които планират да пътуват или работят в чужбина, с цел да избегнат риска от попадане в ситуация на трафик;

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

- предоставя се юридическа консултация - всяка сряда от 17:00 ч. до 21:00 ч.;
- консултират в условията на анонимност и конфиденциалност.

В страната функционира и друга безплатна национална телефонна линия, осигурена от Алианса за защита от НОП (080011977), която осигурява специализирана помощ на пострадали и лица в риск от ДН, осигурява връзка с центрове и специалисти от цялата страна.

5. АСП работи с лицата и децата, жертви на насилие, чрез предоставяне на консултации, подкрепа и съдействие за преодоляване на негативните последици от преживяното и насочване към подходящи социални услуги.

Работата с детето и семейството в ОЗД към ДСП започва при постъпване на сигнал в ДСП за насилие над дете, като се извършва социално проучване. При констатиран риск за детето се предприемат мерки за закрила в семейна среда, които се изразяват в: осигуряване на педагогическа, психологическа и правна помощ на родителите или лицата, на които са възложени родителски функции, по проблеми, свързани с отглеждането, възпитанието и обучението на децата; насочване към подходящи социални услуги в общността; консултиране и информиране на детето в съответствие с неговата възраст и със степента на неговото развитие и други. При установен непосредствен риск за живота и безопасността на децата те се извеждат от рисковата среда. Извеждането от биологичното им семейство е крайна мярка, когато детето е жертва на насилие и съществува сериозна опасност от увреждане на неговото физическо, психическо, нравствено, интелектуално или социално развитие и когато са изчерпани възможностите за закрила в семейството.

През 2017 г. идентифицираните жертви на домашно насилие в ДСП са 710, от които: 228 жени, 5 мъже и 477 деца, от тях 10 лица с увреждания и 1 поставено под запрещение.

Производствата, образувани по реда на чл. 8, т. 4 от ЗЗДН (т.е. по инициатива на директора на ДСП, когато пострадалият е дете, лице с увреждане или лице под запрещение), през 2017 г. са 68, от които: 1 за лица с увреждания, 1 за лица, поставени под запрещение, и 66 за непълнолетни деца.

Жертвите на ДН, насочени към ползване на социални услуги, през 2017 г. са 513, от които: 27 лица с увреждания, 1 лице, поставено под запрещение и 342 деца.

Правна рамка

1. А. Легални определения

НОП няма самостоятелна изрична дефиниция по българското право. За целите на настоящия анализ значение **имат легалните определения за ДН**, които се съдържат в **специалния ненаказателен ЗЗДН** и в подзаконовите актове, регулиращи материята във връзка с закрилата на детето и превенцията срещу насилието над деца, както и дефинициите и тълкуванията на съдебната практика.

• чл. 2, ал. 1, ЗЗДН: „**Домашно насилие** е всеки акт на физическо, сексуално, психическо, емоционално или икономическо насилие, както и опитът за такова насилие, принудителното ограничаване на личния живот, личната свобода и личните права, извършени спрямо лица, които се намират в родствена връзка, които са или са били в семейна връзка или във фактическо съпружеско съжителство.”

• чл. 2, ал. 2 ЗЗДН: „За психическо и емоционално **насилие върху дете** се смята и всяко ДН, извършено в негово присъствие.”

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

- **Правилник за прилагане на Закона за закрила на детето:**

- „**Физическо насилие**” е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание без разстройство на здравето.

- „**Сексуално насилие**” е използването на дете за сексуално задоволяване.

- „**Психическо насилие**” са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособността на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

- **Финансово насилие** са хипотези на неплащане на законова издръжка; неплащане на договорна издръжка (чл. 227, ал. 1, б. “в” ЗЗД); хипотези, свързани с недостойнство по чл. 3 от Закона за наследството: умишлено убийство или опит за убийство на наследодателя, неговия съпруг или негово дете, освен ако деянието е ненаказуемо или амнистирано; набеждаване на наследодателя в престъпление от общ характер, наказуемо с лишаване от свобода или с по-тежко наказание, вкл. престъпление от частен характер, за което е подадена тъжба на пострадалия; склоняване или възпрепятстване на наследодателя чрез насилие или измама да направи, да измени или отмени завещанието.

Когато НОП се явява елемент от по-широкото понятие за ДН, то се помества в контекста и в модела на трайните отношения насилник - жертва. От тази гледна точка, то носи и една от основните характеристики на ДН – **неинцидентност (системност)** на проявите.

Б. Наказателноправни измерения

Дадена проява на НОП може да представлява едновременно престъпление по НК и акт на ДН по специалните ненаказателни закони. Двата вида закони преследват различни цели с различни средства по различни процедури, но мерките по тях са съвместими, а не конкурентни, нито алтернативни. Съчетаното им прилагане се дължи от държавата, като ненаказателната защита е с по-широко приложно поле.

НОП не е възведено в самостоятелно престъпление. Наказателните измерения, които отчитат този елемент, се **въвеждат с допълнителни квалифициращи признаци в съставите на умишлени престъпления**. Тези деяния се преследват и когато отсъства връзка с пола и качеството на жертвата или социалните стереотипи на тази основа, но когато такава връзка има, престъплението се наказва по-строго или се наказва в съвкупност с друго, свързано с пола престъпление (напр дискриминационно).

Б.1. Признаците могат да следват както от качествата на пострадалия, така и от качествата на дееца или от отношенията помежду им. Такива белези, с които изрично борави НК, за да обуслови по-тежка наказателна отговорност при извършване на престъпления, свързани с ДН и НОП, са:

1) По отношение на пострадалия:

- *Рожден син / дъщеря* (лица, произхождащи непосредствено от дееца, независимо от възрастта им);
- *Рожба* (новороден син/дъщеря);
- *Сродница* (жена или момиче в семейно-родствена връзка с дееца);
- *Майка / баща* (лица, от които деецът произхожда пряко, както и неговите осиновители);

This situational analysis was funded by the European Union’s Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

- Брат / сестра;
- Съпруг, низходящ, възходящ сродник, неспособен да се грижи за себе си (чл. 181);
- Лице в безпомощно състояние в опасност за живота, за което деецът е длъжен да се грижи (чл.138) (широка категория лица);
- Лице, намиращо се под родителски грижи / настойничество (чл.182)(дете, за което деецът упражнява фактически или юридически грижите на родител към момента на деянието);
- Дете, намиращо се под грижите на дееца (чл. 187) (понятието не изисква грижите да са юридически възложени, а да е възникнала фактическа ситуация, в която деецът е в положение да ги полага);
- Чуждо дете (чл. 185).

2) По отношение на дееца:

- Родител / сродник; настойник;
- Бременна жена / майка;
- Осъден да издържа жертвата;
- Фактически полагащ грижи / възпитател;

3) Отношенията между дееца и пострадалия:

- Положение на зависимост (дефинитивна характеристика на ДН);
- Положение на надзор (обстоятелство, създаващо юридическа зависимост);
- Жестоко отнасяне (типична проява при развити форми на ДН и НОП);
- Системно унизяване на достойнството (чл. 127) (типична проява при развити форми на ДН и НОП);
- Фактически възложена грижа (чл. 187) (състояние на фактическа зависимост);
- Задължения за грижи и издръжка (чл. 138, чл. 181, чл.182, чл. 183).

Б.2. Извън тези връзки и отношения, наказателноправните измерения на изследвания феномен **се съдържат поначало и в следните групи посегателства**, срещу които законът дава наказателноправна защита, без специално да ги определя като НОП:

1) Форми на робство и експлоатация:

- Склоняване към проституция / порнография;
- Трафик на хора, при които деецът и пострадалият са в семейни, родствени, брачни или подобни на тях фактически отношения;
- Експлоатация на просия;
- Експлоатация на принудителния труд, вкл. на трудово недееспособно дете (под 16 г.);
- Задържане на чуждо дете;
- Злоупотреба с фактическа / нормативна власт;
- Форми на насилствено бракосъчетание.

2) Увреждане на самооценката и доброто име:

- обида, клевета¹⁰

3) Насилствени престъпления:

- Закана;
- Отвлечане на жена с цел да бъде подложена на развратни действия;
- Нанасяне на телесна повреда;
- Непредпазливо причиняване на смърт;

¹⁰ Престъпленията са от частен характер, т.е. преследват се по тъжба на пострадалия.

- Склоняване към самоубийство;
- Убийство при смесена вина;
- Умишлено умъртвяване - най-често при евентуален умисъл, по особено мъчителен начин, с особена жестокост, при условията на опасен рецидив;
- Криминален аборт;
- Всички същински полови престъпления.

В. Към момента на изготвяне на настоящия анализ в Народното събрание се обсъжда приет на първо четене законопроект, чиято основна цел е да засили наказателноправната защита срещу актове на ДН, в това число и НОП. Предвижданите нормативни разрешения основно се свеждат до: 1) развиване на допълнителен квалифициращ белег „в условията на ДН“, който обуславя по-тежка наказуемост при най-значимите престъпления против личността (убийство, склоняване към самоубийство, умишлено причиняване на телесни повреди, принуда, закана); 2) инкриминиране на системното упражняване на психическо насилие и системното преследване; 3) извеждане на умишлената средна телесна повреда, причинена на възходящ, низходящ, съпруг, брат или сестра, из обхвата на деянията, които се преследват по тъжба на пострадалия и превръщането ѝ в престъпление от общ характер; 4) разширяване на обхвата на наказателно-правната защита и увеличаване на наказанията при принуда (насилствено склоняване) към сключване на брак и към заживяване на съпругески начала; 5) изменения и допълнения в други закони¹¹, с които се гарантира правото на пострадалия със специфични нужди от защита да бъде информиран за вземането и модифицирането на мерки за неотклонение, свързани със задържане, както и преустановяване на престоя в затвора на лишения от свобода извършител на всякакви основания¹².

2. Професионалистите в прокуратурата (прокурори и следователи) са **обвързани от акт на методическо ръководство** - *Указание за организацията на работата на ПРБ по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за ДН, закана с убийство и за нарушена заповед за защита от ДН*. Указанието си поставя за цел създаването на унифициран механизъм за реакция на прокуратурата при данни за осъществено ДН и закана с убийство, в това число и когато става дума за престъпление, основано на пола. Указанието е утвърдено със заповед на главния прокурор от 30.04.2018 г. и урежда: 1) действията на прокуратурата при постъпило съобщение; 2) обстоятелствата, които подлежат на установяване; 3) изискванията към намесите на прокурора в рамките на вече образувано/започнато досъдебно производство; 4) взаимодействието с други институции и организационни мерки. Предвид ръководно-решаващата роля на прокурора в досъдебната фаза и при извършване на предварителни проверки, постановките на указанията са обвързващи и за органите на МВР, които провеждат разследване или предварителна проверка по указание на прокурора.

3. Процедурите по ненаказателния закон (ЗЗДН), достъпни за жертвите, които са предназначени да ги снабдят с **правни средства за защита срещу извършителите** на НОП, предполагат: 1) наличие на определен тип връзка между насилник и жертва (съпрузи, бивши съпрузи, фактическо съжителство, близко родство/сватовство,

¹¹ НПК и ЗИНЗС

¹² Информация на английски език относно действащата в България нормативна уредба за противодействието на ДН и НОП, вкл. анализи: <http://www.stopvaw.org/bulgaria2>, http://www.theadvocatesforhumanrights.org/uploads/final_report_2_3.pdf

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

настоящност; 2) възможност за предприемане на мерки по ЗМВР въз основа на молба до органите на МВР, когато има опасност за живота и здравето на пострадалото лице; 3) провеждане на производство пред съд за налагане на мярка за защита от ДН.

Делото се разглежда от районния съд по постоянния или настоящия адрес на пострадалия, като се насрочва в рамките на месец. Молителят е освободен от плащане на държавни такси. При уважаване на молбата съдът издава заповед за защита, с която налага една или повече мерки за защита по чл. 5 ЗЗДН за определен срок. Заповедта подлежи на незабавно изпълнение, което се осъществява от полицейските органи. Нарушаването на заповед за защита от ДН е възведено в самостоятелно престъпление по чл. 296, ал. 1 НК.

4. Възможността на жертвите на НОП да претендират за обезщетение от насилника, почива на деликтно основание - непозволено увреждане по чл. 45 ЗЗД. Когато деликтът се явява и престъпление, възможността да се претендира за обезщетение е открита и в рамките на наказателното производство пред съд. В тази хипотеза пострадалият може да се конституира като граждански ищец. При неизползване на тази възможност, а и във всички останали случаи, когато деликтът не предполага водене на наказателно производство пред съд по общия ред, пострадалият може да претендира обезщетение по общия исков ред на ЗЗД. Не разполагаме с данни за броя на пострадалите от актове на НОП, състояло се през 2016 г. и 2017 г., които са претендирали обезщетение в рамките на съдебно наказателно производство като граждански ищци или по общия исков ред, нито за броя на пострадалите, които са получили такова. При присъждане на обезщетение съдът не определя време, в рамките на което осъденият следва да го плати. Изпълнението на влязлото в сила съдебно решение, с което деецът е осъден да плати обезщетение на пострадалия, ако не стане доброволно, може да се иска по принудителен ред по инициатива на лицето, в чиято полза е присъдено обезщетението.

5. а) Информацията в настоящия раздел за случаи на насилие, довело до смърт на жени, попадащи в рамките на понятието НОП, независимо от конкретната правна квалификация, е представена изключително въз основа на данни от статистиката и унифицираната информационна система на ПРБ¹³, както и академични качествени анализи (content case-studies) на проведените производства¹⁴. Статистическата

¹³ В ПРБ не се води статистика на престъпления по признак „насилие, основано на пола“. Досъдебните производства се отчитат по структурата на НК, като критерият е основен престъпен състав. Методът на проверка „случай по случай“ е трудоемък и недостоверен поради възможността в хода на производството деянието да се преквалифицира. Селектирането на дела за престъпления, при които насилието е извършено именно заради пола на жертвата, е силно затруднено. По тези причини е възприет следният подход - от системата на ПРБ са изведени всички досъдебни производства, образувани през 2016 и 2017 г. по конкретни текстове от НК, подбрани по правна квалификация и по пол на жертвата (жена). За същия период са изведени всички влезли в сила присъди през 2016 г. и 2017 г., за деяния, представляващи потенциални актове на НОП, без във всеки случай да се изследва мотивацията на дееца. По дефиниция престъпленията по чл. 296 НК се отчитат като свързани с ДН.

¹⁴ Домашното насилие като изключително тежко престъпление по чл. 38-38А от НК. Изследване на съдебната практика. Антоанета Котларова, сп. Общество и право, бр. 5 и 6 / 2015 г. (www.justicedevelopment.org/index.php/docs/category/izklyuchitelno-tezhka-prestapnost-i-tezhki-pakazaniya.html). За периода 1989-2015 г. броят на изключително тежките престъпления, свързани с ДН, завършили със смърт на пострадалите и наказани с най-тежките наказания доживотен затвор и доживотен затвор без замяна (смърт през 1998 г.): 30 (10 случая на доживотен затвор - от тях 1 случай е на убийство

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

информация не предоставя изрично данни за престъпления на ДН с извършител „жена“, напр. при пострадало дете, каквито случаи в практиката са относително малобройни и качествените анализи ги свързват с преживявано от извършителката системно ДН и експлоатация в детството.

- Общ брой случаи – 244 за 2016 г.; 288 за 2017 г.
- Брой на извършителите, осъдени във връзка с тези случаи: 30 за 2016 г.; 27 за 2017 г.
- Брой случаи, при които властите са били уведомявани, че жени са подлагани на насилие: не може да бъде изведен.

През 2018 г. станаха публично известни 35 случая на убити жени (в някои от тях и на децата им) при условия на ДН, които редица водещи социолози публично свързват с провалената ратификация на Истанбулската конвенция в първите месеци на годината. По темата са в ход научни изследвания, чиито резултати се очакват през 2019 г.

б) Информацията във връзка със случаи на НОП, представляващо **опит за убийство на жена**, се обобщава по следния начин:

- Брой случаи (пострадали жени) – 16 за 2016 г.; 13 за 2017 г.
- Брой на случаите, при които властите вече са били уведомявани за това, че жените са били подлагани на насилие – не се води статистика за брой подадени сигнали за престъпления спрямо конкретно лице (**пострадал**).
- **Брой на осъдените извършители** по горните случаи: осъдените за опити за убийства са част от представения в б. „а“ по-горе брой на осъдените за причиняване на смърт на жена в резултат на НОП (в това число довършени убийства и деяния, останали на стадия на опита). Данните на ПРБ не позволяват да се изведе самостоятелно подмножество само на осъдените за опит.

в) Информацията във връзка с всички други случаи на форми на НОП:

- **Брой на оплакванията от жертви и брой на сигналите от трети лица** към правоприлагащите органи - не можем да изведем и представим такива данни.
- Брой на наказателните производства **и всяко друго правно действие**, инициатирано по тези случаи:

Блудства спрямо жени/ момичета	Изнасилвания	Телесни повреди - жени	Принудителен аборт	Деяния по чл. 296 от НК спрямо съпруга / съжителка на семейни начала	Други случаи на деяния по чл. 296 от НК	Деяния по чл. 191 от НК	Период
111	466	358	4	310	154	648	2016 г.
136	472	513	3	298	151	676	2017 г.

Чл. 296 НК - Нарушаване на заповед за защита от ДН

Чл. 191 НК – съпружеско съжителство с жена/момиче, ненавършила 16 години

на малко момиченце от майка му в рамките на системно ДН и 1 е случай на съучастие на майка и син в убийството на бащата по инициатива на майката, осъществяваща ДН по отношение на всички членове на семейството); 8 случая (доживотен затвор без замяна), 1 случай (смърт, последващо заменено на доживотен затвор без замяна поради отмяната на смъртното наказание).

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

• **Броят на извършителите, които са били осъдени във връзка с тези случаи**

Блудства спрямо жени/ момичета	Изнасилвания	Телесни повреди - жени	Принудителен аборт	Деяния по чл. 296 от НК спрямо съпруга / съжителка на семейни начала	Други случаи на деяния по чл. 296 от НК	Деяния по чл. 191 от НК	Период
78	185	153	0	132	66	483	2016 г.
38	184	103	0	128	63	498	2017 г.

VI. Разследване, наказателно преследване, процесуално право и защитни мерки

1. Взаимодействието между държавните органи на изпълнителната и съдебната власт за осигуряване на адекватен отговор на актове на НОП се осъществява в изпълнение на процедурите по ЗЗДН и подзаконовите нормативни актове по неговото прилагане - на първо място ППЗЗДН.

В работата на органите на досъдебното производство по случаи, представляващи **престъпни актове на НОП**, се прилагат и актове на методическо ръководство: Указание за организацията на работата на ПРБ по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за ДН, закана с убийство и за нарушена заповед за защита от ДН. Подобряването на взаимодействието е тема на информационни кампании и обучения, осъществявани в сътрудничество с неправителствения сектор.

2. На всеки подаден сигнал чрез спешните телефони на полицията се реагира незабавно, като се предприемат всички мерки за защита на жертвите. Съгласно българското законодателство, жертвата има право да се обърне директно към съда за издаване на заповед за защита. Копие от всички издадени заповеди за защита се изпращат на районните полицейски управления по местоживееене на извършителя за изпълнение и прилагане на мерките за защита.

3. Процедури за **оценка на риска от причиняване на смърт и ескалиране на ситуацията и повтаряне на насилието** в рамките на предварителното производство и при извършване на предварителни проверки (етапите, на които прокурорът упражнява ръководно-решаваща роля) се съдържат в дял трети и дял четвърти от цитираното Указание за организацията на работата на ПРБ по преписки и досъдебни производства, образувани по съобщения за ДН, закана с убийство и за нарушена заповед за защита от ДН, утвърдено със заповед на главния прокурор от 30.04.2018 г.

Към настоящия момент полицията не използва утвърдени алгоритми за оценка на риска, разчита се на професионалната квалификация и подготвеност на служителите при първоначално посещение на сигнал и впоследствие на налична информация за стари случаи.

4. **Актовете от правото на ЕС**, свързани с осигуряването на защита на пострадалите, включително и от актове на НОП и ДН, са транспонирани в националното право:

4.1. **Директива 2012/29/ЕС** на ЕП и на Съвета за установяване на минимални стандарти за правата, подкрепата и защитата на жертвите на престъпления и за замяна на Рамково решение 2001/220/ПВР на Съвета - чрез Закона за изменение и допълнение

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

на НПК, в сила от 05.11.2017 г. По-специално, отношение към транспонирането на директивата имат:

- допълването на правата на пострадали в досъдебното производство с правото на получаване на писмен превод на постановленията за прекратяване и спиране на наказателното производство, ако не владее български език (чл. 75 НПК);
- установяване на възможността за разпит на свидетел със специфични нужди чрез видеоконференция (чл. 139 НПК);
- въвеждането на правилото за разпит на малолетен и непълнолетен свидетел при вземане на мерки за избягване на контакта му с обвиняемия (чл. 140 НПК);
- въвеждането на процесуална възможност за установяване на специфични нужди на свидетел посредством експертиза (чл. 144, ал. 3 НПК).

4.2. Регламент (ЕС) № 606/2013 на ЕП и на Съвета от 12 юни 2013 г. относно взаимното признаване на мерки за осигуряване на защита по граждански дела е транспониран с въвеждането на нова Глава трета в ЗЗДН с измененията и допълненията на закона, обн. ДВ бр. 50/2015 г.

4.2.1. Националната уредба предоставя възможност на всяко лице, което се ползва от заповед за защита, **постановена в друга държава - членка на ЕС**, да поиска издаването на такава заповед, за осигуряване на мерки за защита и на територията на България. Производството се провежда пред Софийския градски съд и е ненаказателно. Съдът се произнася въз основа на копие от заповедта и удостоверението по чл. 5 от регламента, като при тяхното наличие, въз основа на принципа на взаимно признаване, издава заповед за защита, като приспособява мерките към българското право. Съдът разглежда молбата в закрито заседание, като проверява дали мярката може да бъде изпълнена със способите на българския закон. Когато това е невъзможно, се постановява заместваща мярка на защита, съобразно националния закон. Съдът уведомява лицето, създаващо заплахата, за заместването на мярката за осигуряване на защита.

Налагането на заместващата мярка за осигуряване на защита подлежи на въззивно обжалване от лицето, ползващо се от защита, или от лицето, създаващо заплахата, пред Софийския апелативен съд.

Отказ за признаване или отказ за изпълнение на мярка за осигуряване на защита се постановява от Софийския градски съд по искане на лицето, създаващо заплахата.

4.2.2. При издадена в България заповед за защита първоинстанционният съд, разгледал делото, издава по писмена молба на лицето, което се ползва от защита, удостоверението по чл. 5 от Регламент (ЕС) № 606/2013. Съдът уведомява лицето, създаващо заплахата, за издаването на удостоверението и за последиците от издаването му. Актът за поправяне или оттегляне на удостоверението по чл. 5 от Регламент (ЕС) № 606/2013 подлежи на обжалване пред съответния окръжен съд.

4.3. Директива 2011/99/ЕС за европейската заповед за защита (ЕЗЗ) е транспонирана със Закон за европейската заповед за защита (ЗЕЗЗ, обн., ДВ, бр. 41 от 5.06.2015 г., в сила от 6.07.2015 г., доп., бр. 33 от 26.04.2016 г., в сила от 27.05.2016 г.). Законът урежда признаването и издаването на ЕЗЗ по наказателни дела въз основа на принципа на взаимното признаване на присъди и съдебни решения. И двете производства са съдебни, делата са подсъдни на окръжен съд. Признаването на ЕЗЗ става в закрито производство, без участието на прокурор, въз основа на получена от компетентен орган на друга държава - членка заповед за защита. Производството по

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

издаване се провежда пред окръжния съд по искане на лицето или негов настойник или попечител и е открито, с участието на прокурор.

5. По българското право **несъдебен орган не може да издава ограничителна заповед**, включително и в случаите на опасност за живота и здравето на пострадалия. Превенция срещу такава опасност може да се осигури чрез заповед за защита, чието издаване е само в правомощията на районния съд. Когато молбата съдържа данни за пряка, непосредствена и последваща опасност за живота и здравето на пострадалото лице, районният съд се произнася в закрито заседание, без призоваване на страните, като издава заповед за незабавна защита в срок до 24 часа от получаване на молбата (чл. 18 ЗЗДН). Тази заповед се изпраща служебно до органите на МВР и се изпълнява незабавно, съгласно общото правило по ЗЗДН.

В ролята си на непосредствено възприемащи ситуация на ДН, представляваща източник на опасност, доколкото няма данни за извършено престъпление, респ. основания за започване на наказателно разследване и задържане на дееца, органите на МВР могат да реагират с предупредителни протоколи по ЗМВР, с които указват на участниците да се въздържат от противоправни действия в отношенията си.

6. Издадените от компетентните български съдилища (районните съдилища) заповеди за защита по ЗЗДН са 2323 за 2016 г. и 2440 за 2017 г. Данните са обобщени от ежемесечните данни, събирани от МВР като орган по изпълнение на заповедите за защита, който ги получава служебно по закон.

Според поддържаните във ВСС статистически данни за броя на разгледаните и приключени производства по ЗЗДН в районните съдилища на годишна база, през 2016 г. тези съдилища са разгледали общо 3045 молби за издаване на заповеди за защита (при 3060 новопостъпили молби за защита през посочения период), а през 2017 г. – общо 2968 молби за издаване на заповеди за защита (при 2991 новопостъпили молби).

Нарушаването на съдебна заповед за защита от ДН, вкл. и на заповеди за защита по ЗЕЗЗ, е престъпление от общ характер по чл. 296, ал. 1 НК. По данни от статистиката на ПРБ, през 2016 г. са били образувани 278 наказателни производства, а през 2017 г. - 280. Съответно, през двете години, първоинстанционните прокуратури са постановили 107 отказа да се образува досъдебно производство по жалби за престъпления по чл. 296, ал. 1 НК през 2016 г. и 93 отказа през 2017 г. Сборът дава ориентир за броя на случаите, по които прокуратурата е работила с оглед данни за нарушени заповеди за ДН - 385 случая през 2016 г. и 373 случая през 2017 г.

От случаите, довели до образуване на досъдебни наказателни производства, през 2016 г. в съда са били внесени 31 дела, а през 2017 г. - 30 дела. По тях през 2016 г. са били постановени 28 осъдителни съдебни акта (присъди), а през 2017 г. - 35.

7. Българското наказателно право познава разделението на престъпленията на такива от общ характер, които се преследват по инициатива на държавното обвинение, и на престъпления от частен характер, които се преследват по частна тѣжба на пострадалия до съда. Само при наказателното преследване на първата група се провежда досъдебно производство, в което ръководно-решаваща роля има прокурорът. При престъпленията от общ характер развоят му поначало не зависи от позицията на пострадалия и заявката му за оттегляне на показанията или обвиненията. Гласните

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

доказателства, произхождащи от пострадалия, се оценяват наред с всички други доказателства по делото.

Когато престъплението е от частен характер, включително и в случаите на НОП, наказателното преследване е оставено на инициативата на пострадалия и готовността му да подаде и поддържа частна тѣжба пред съда, понасяйки и доказателствената тежест. Престъпления от частен характер са непредпазливо причинените телесни повреди и част от причинените умишлено леки и средни телесни повреди, когато извършителят и пострадалият са възходящи, низходящи, съпрузи, брат/сестра. При такива случаи наказателното производство по принцип зависи от инициативата на пострадалия и производството не се води *ex parte*. Правото си да сезира съда пострадалият може да упражни в шестмесечен срок от момента на извършване или узнаване за деянието. Само в изключителни случаи, когато установи, че е извършено престъпление, което се преследва по тѣжба на пострадалия, но той не може да защити своите права и законни интереси поради безпомощно състояние или зависимост от извършителя на престъплението, прокурорът може служебно да образува или да продължи воденето на наказателното производство, ако не е изтекъл шестмесечният срок за подаване на частна тѣжба (чл. 49 НПК). Тази възможност се ползва, мкар и ограничено, по случаи на ДН. Когато прокурор е упражнил правомощието си да образува наказателно производство и да проведе разследване за престъпление, което се преследва по тѣжба на пострадалия, то се движи по общия ред и не може да се прекрати на основание, свързано с отсъствието на тѣжба.

Налице са и някои престъпления със смесена природа. На първо място, такива са престъпленията от публично-частен характер, при които прокуратурата е длъжна да започне наказателно производство, но при заявление на пострадалия, че не иска деецът да бъде наказан, не може да продължи наказателното производство, а е длъжна да го прекрати на това основание. Поначало става дума за непредпазливи престъпления против транспорта, с които са причинени имуществени вреди или средна телесна повреда (чл. 343, ал. 2 НК). Те нямат отношение към понятието за ДН или за НОП.

На второ място, има и т. нар. престъпления от частно-публичен характер, при които наказателното производство се осъществява по общия ред, с провеждане на досъдебно производство под наблюдението на прокурора, но само въз основа на жалба на пострадалия до прокуратурата (чл. 161, ал. 2 НК). При определени обстоятелства тези деяния могат бъдат свързани с понятието за НОП, доколкото става дума за непредпазливо причинени средни телесни повреди по чл. 133 НК, умишлено или непредпазливо заразяване с венерическа болест по чл. 135 НК и злепоставяне по чл. 139 НК. В тези случаи започването на наказателно производство по общия ред се обуславя от подаването на жалба до прокуратурата и зависи от волята и готовността на пострадалия, но веднъж започнало, наказателното производство се движи по общия ред и не може да се прекрати на основание оттегляне на жалбата на пострадалия или по негово искане.

8. Националното право на РБ не предвижда възможност НПО или други лица, представители на гражданското общество, да участват пряко в наказателното производство и в производството пред съда по ЗЗДН, подпомагайки и подкрепяйки жертвата - извън хипотезата на процесуално представителство и предоставяне на адвокатски услуги.

Въпреки това, НПО за подпомагане на жертвата могат да оказват психологическа и практическа помощ, паралелно и по време на провежданото наказателно производство -

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

под формата на дължима услуга. Тази възможност възниква и се използва, когато жертвата е понесла имуществени или неимуществени вреди от престъплението (вкл. и при престъпно НОП) и то попада в обхвата на Закона за подпомагане и финансова компенсация на пострадалите от престъпления. За правото на пострадалия да получи подкрепа от организации за подпомагане на жертвата разследващите органи имат задължение да го уведомят, като изпълнението на това задължение се контролира от прокурора.

Лицата, регистрирани по реда на чл. 18, ал. 2 и 3 от Закона за социално подпомагане и по реда на чл. 45 от Закона за юридическите лица с нестопанска цел, които предлагат социални услуги и програми за възстановяване на пострадалите от ДН или специализирани програми за извършителите на насилието, са длъжни да предоставят на съда списък на услугите и програмите.

9. Мерките за защита на пострадалия и свързани с него лица по време на наказателното производство се свеждат до:

а) временната защита на свидетел по чл. 123 НПК

Предоставянето на тази защита е обвързано с две категории преценки и изпълнението на някои условия.

На първо място, винаги се отчита субективното отношение на свидетеля към необходимостта от мерки за неговата защита. Той трябва да е отправил изрично искане или да е изразил недвусмислено съгласие да се вземат мерки за неговата защита.

Компетентният орган (съд или прокурор) може да прецени, че защита е необходима и без да е бил сезиран с искане от свидетеля. Тогава той следва да уведоми свидетеля и да поиска изрично съгласието му да получи защита по чл. 123 НПК. Само при съгласие на свидетеля се вземат предписаните от закона мерки.

На второ място, компетентният орган следва да стигне до извод, че свидетелят или негов близък измежду посочените в чл. 123, ал.1 НПК е застрашен във връзка със свидетелстването му по наказателното производство.

При предоставяне на защита на свидетеля той следва да бъде предупреден срещу подпис да не разгласява това обстоятелство, както и други станали му известни (във връзка с предоставянето на защита) факти по делото. Ако са налице съответните предпоставки, защитата на свидетеля се предоставя незабавно и може да се прояви под две форми, които са приложими заедно или поотделно:

а.1.) *осигуряване на лична физическа охрана от органите на МВР или служителите на Бюрото по защита* - Тази форма на защита може да се приложи както спрямо самия свидетел, така и спрямо неговите възходящи, низходящи, братя, сестри и лица, с които свидетелят се намира в особено близки отношения;

а.2.) *запазване в тайна на самоличността на свидетеля* - В тези случаи свидетелят участва в наказателното производство, като се обозначава с идентификационен номер. Тази форма не намира съществено приложение в случаите на ДН или НОП, което е осъществено в контекста на трайни отношения между жертва и извършител.

Всяка от двете форми на защита на свидетеля по НПК действа за ограничен период от време, като може преди прекратяването си да прерасне във включване на застрашеното лице в програмата за защита.

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

б) включване в програмата за защита по Закона за защита на лица, застрашени във връзка с наказателно производство

Програмата представлява комплекс от степенувани мерки - от лична охрана до пълна промяна на самоличността и се осъществява от Бюрото по защита при главния прокурор, като се отчита степента на застрашеност на лицето. Тя може да се приложи спрямо всяко лице - участник в наказателно производство или пряко свързани с него лица, независимо от процесуалното качество, ако провеждането на наказателното производство създава опасност за живота и здравето им. Включването в програмата става по предложение на наблюдаващия прокурор или съда, отправено до главния прокурор, който изисква становище за степента на заплахата и докладва предложението пред междуведомствения съвет за защита. Съветът се състои от висши представители на МП, МВР, ВКС, ВСС, ДАНС и при постъпило чрез главния прокурор предложение за включване в програмата за защита се произнася в тридневен срок от постъпването му.

При включване на лицето в програмата за защита, тя се осигурява от Бюрото по защита в изпълнение на споразумение, с което се определя вид и срок на мярката за защита, правата и задълженията на страните и условията за оттегляне на споразумението. В зависимост от степента на застрашеност, прилагането на програмата може да продължи до отпадане на основанието или до изтичане на срока, определен със споразумението. Прекратяването е възможно и при неизпълнение на задълженията по споразумението от страна на защитеното лице без основателна причина.

10. Безплатната правна помощ по наказателни или граждански дела, свързани с прояви на ДН и НОП, се осъществява по Закона за правната помощ, като се предоставя от адвокати и се финансира от държавата. Орган по координирането и провеждането на политиките по осигуряване на безплатна правна помощ е министърът на правосъдието, а дейността се организира от НБПП при МП. Адвокатските съвети предоставят правната помощ по места чрез адвокатите, вписани в регистъра на НБПП, дежурни адвокати и адвокати, предоставящи консултации в регионалните центрове за консултиране.

Правната помощ се изразява в консултации, подготовка на документи за завеждане на дело, процесуално представителство пред съд или орган на досъдебното производство и представителство при задържане от орган на МВР. Развити са критерии за предоставяне спрямо лица и семейства според техния социален, материален и граждански статут, наличието на мерки за закрила на дете в риск или поставянето в уязвима позиция. Пострадалите от ДН, сексуално насилие и трафик на хора, които декларират, че не разполагат със средства и желаят да ползват адвокатска защита, са изрично включени сред лицата, които получават безплатна правна помощ и задоволяват нарочен критерий за нейната допустимост (чл. 22, ал. 1, т. 7 от Закона за правната помощ).

При необходимост от процесуално представителство, констатирана от орган на досъдебното производство, съдебен или друг държавен орган, решението за предоставяне на правна помощ се взема от органа, който ръководи процесуалните действия, а отказът по задължително е писмен, мотивиран и обжалваем. В неотложни случаи по дела за мерки за процесуална принуда, разпити пред съдия и провеждане на бързи производства по НПК, както и в производства по Закона за здравето и Закона за закрила на детето, адвокатските съвети определят дежурни адвокати, ако лицето не е упълномощило такъв. Дежурните адвокати се излъчват из състава на вписаните в

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.

Националният регистър за правна помощ, които са дали изрично съгласие, а за дежурствата се съставя месечен график от адвокатския съвет.

Извън общия ред за предоставяне на правна помощ функционират още:

- Национален телефон за правна помощ - за предоставяне на консултация при облекчени условия. Дейността му се администрира от НБПП, което утвърждава и правилата за работа. Доставчици на консултации по Националния телефон са адвокати, вписани в НБПП, които са определени с решение на Бюрото и се отчитат пред него.

- Регионални центрове за консултиране, които се откриват с решение на съответния местен адвокатски съвет, а дейността им се администрира от НБПП и от адвокатския съвет, по чието решение са открити. Право на консултация в центровете имат само физически лица, чиито доходи по документи не надвишават признатия за страната предел, определящ линията на бедност.

This situational analysis was funded by the European Union's Rights, Equality and Citizenship Programme (2014-2020). The content of this document represents the views of the author only and is his/her sole responsibility. The European Commission does not accept any responsibility for use that may be made of the information it contains.